

K SOUDOBÉ OBRANĚ

Plukovník Josef Průša, CSC

V posledních letech byla na stránkách odborného vojenského tisku zveřejněna celá škála názorů, úvah, teoretických poznatků i praktických zkušeností z oblasti obrany. Je jistě zásluhou i našeho odborného vojenského tisku, že dnes bychom jen velmi těžko našli např. mezi čtenáři naší „Vojenské mysli“ někoho, kdo by nesouhlasil s nezbytností — soudobou obranu rozpracovávat, studovat a cvičit...

Současně s těmito teoretickými pracemi o obraně probíhal a probíhá i v praxi naší operační a taktické přípravy štábů a vojsk vývojový proces od dřívější obrany z konce druhé světové války k dnešním názorům na „soudobou“ obranu, uzákoněnou v našich řádech a předpisech. Tento proces však má charakter víceméně jen postupného kvantitativního „vylepšování“ staré kvality z konce druhé světové války a snaží se přizpůsobit tehdejší obranu kvalitativně novým možnostem moderních soudobých armád.

Je třeba otevřeně přiznat jako zásadní nedostatek práce naší teoretické fronty, že správné závěry teoretické rozborové činnosti, formulující kvalitativně nové rysy ozbrojeného zápasu v soudobých podmínkách vedení války, nenalezly dosud dostatečně důsledný a účinný ohlas v teorii přípravy a vedení soudobé obrany a prostřednictvím této teorie pak i v našich dnešních řádech a předpisech.

Nekladu si za cíl „dohnat zmeškané“; chci se jen pokusit promítnout některé zásadní nové rysy soudobého ozbrojeného zápasu do obrany a formulovat požadavky vyplývající z těchto nových rysů na soudobou obranu a na soudobý obranný boj.

Determinujícím činitelem v procesu vývoje způsobů vedení ozbrojeného zápasu je v posledním čtvrtstoletí — hromadné zavedení do výzbroje soudobých armád jaderných zbraní a jejich raketových nosičů.

Z prakticky neomezených možností ničení nepřátelských cílů vyplývá dnes zcela oprávněný závěr vojenských doktrín obou hlavních jaderných mocností — SSSR a USA — připravovat a vést potenciální nukleární třetí světovou válku výlučně útočně; vojenské doktríny obou těchto velmocí zcela jednoznačně zavrhnou pro své (resp. koalici) ozbrojené síly variantu strategické obrany.

Obě uvedené vojenské doktríny však připouštějí a uvažují možnost i nezbytnost dočasného vedení obrany svými taktickými jednotkami a operačními svazy. Souhlasně se závěry sovětské vojenské doktríny pak i československá vojenská doktrína počítá s vedením obrany v taktickém a operačním měřítku v případech, kdy útok nebude možným, nebo účelným; počítá tedy s obranou jako s nežádoucím a pouze z přinucení přijatým způsobem

činnosti našich vojsk v ozbrojeném zápasu.

Pod zorným úhlem těchto doktrínálních závěrů se nyní podívejme na tři ze základních otázek problematiky obrany taktických jednotek a operačních svazů:

- na vzájemný vztah útoku a obrany;
- na iniciativu v útoku a iniciativu v obraně;
- na problematiku času v soudobé obraně.

VZÁJEMNÝ VZTAH: ÚTOK — OBRANA

Kritériem pro rozlišení útoku a obrany je především plnění úkol. Úkol, formulovaný: „...zničit...“, zmocnit se..., ovládnout...“ apod., je úkolem aktivním — útočným. Naproti tomu úkol, formulovaný: „...udržet..., nedovolit...“ překročit...“ apod., je úkolem pasivním — obranným.

Při realizaci těchto úkolů pak již není určujícím, co dělají jednotlivé zbraně, či jednotlivé druhy vojsk, nebo jednotlivé dílčí prvky — např. v operačním měřítku — dané vševojskové armády. V útočné operaci má bojová činnost jednotek a

zbraní protivzdušné obrany převážně charakter obranné akce proti útočícímu nepřátelskému letectvu; stejně tak bojová činnost raketového vojska i v obranné operaci převážně bude mít útočný charakter — ničení cílů na území nepřítel. V rámci útočné operace vševojskové armády může křídelní svazek dočasně řešit i obranný dílčí úkol — „zastavit nepřátelský protiúder...“ právě tak, jako v obranné operaci vševojskové armády může její druhodivizní divize provádět protizteč či protiúder — tedy řešit dílčí útočný úkol.

Srovnáváme-li podmínky vedení ozbrojeného zápasu z doby konce druhé světové války se soudobými podmínkami, vyplne nám jednak daleko těsnější dnes vzájemné prolínání se útoku a obrany a jednak tendence měnit útočný úkol obranným, tedy přecházet z útoku do obrany, jedině v případě nevyhnutelnosti a na dobu co nejkratší.

INICIATIVA V ÚTOKU A V OBRANĚ

Studujeme-li možnost uchopení, respektive udržení iniciativy v soudobém ozbrojeném zápase, pak zcela jednoznačně zjistíme převahu možnosti projevu iniciativy na straně útoku. Již sama podstata útoku, totiž vytyčení aktivního, útočného úkolu, dává útočícímu všechny předpoklady pro uchopení a udržení iniciativy při volbě hlavního úderu, při stanovení sil a prostředků k realizaci tohoto úderu a při volbě doby jeho zahájení. Mohutná ničivost soudobých prostředků hromadného ničení a doktrinální požadavek překvapivého zahájení jak války vcelku, tak jednotlivých operací v jejím průběhu, zcela průkazně podtrhuje význam této iniciativy a prvořadost útoku.

Vždyť obrana — tj. přechod od plnění aktivního úkolu k plnění změnšeného, obranného úkolu, již sama o sobě znamená podstatné omezení a zhusta přímo zřeknutí se možnosti uplatnění iniciativy v určujících oblastech jejího projevu. Přitom ovšem obrana v podmínkách druhé světové války byla jednou z hlavních forem ozbrojeného boje a byla používána nejen jako nevyhnutelné zlo, k němuž jsme přinuceni nepřitelem a jemuž se snažíme za každou rozumnou cenu se vyhnout, ale velitelé přecházeli k obraně v řadě případů, např. i při rovnosti sil a prostředků; tehdy obrana dávala možnost projevu iniciativy v řadě druhotných, ale přitom velmi významných oblastí. Ve-

litel, který přešel do obrany na podkladě svého, nepřitelem nevynuceného a zpravidla tedy nepřitelem neočekávaného rozhodnutí, měl plně ve svých rukou iniciativu při volbě doby přechodu do obrany, při volbě výhodného terénu a výhodných čar pro přední okraj obrany v celku i jednotlivých pásem a postavení.

Při soudobé obraně, zaujímané jedině „z přinucení“ jsou ovšem efektivnost a dopad „iniciativy“ obráncovy při volbě doby přechodu do obrany a při výběru terénu pro obranu velmi oslabeny, ne-li dokonce velmi problematické. A právě zde vidím největší slabost našeho příliš doslovného pojmání obrany jen jako činnosti z nouze, jen jako pokusu o pasivní „hašení“ iniciativy útočícího nepřítel.

Na tomto faktu příliš nezmění ani vytýčování dnešní obraně „kvalitativně nových úkolů“, jako „...zničit nepřítel...“, nebo „...vytvořit podmínky pro opětovný přechod do útoku...“, jestliže právě tyto úkoly, jako skutečně kvalitativně nové, nebudou určovat i kvalitativně nové pojetí soudobé obrany a kvalitativně nové pojetí forem jejího vedení!

ČAS V SOUDOBÉ OBRANĚ

Budeme-li do obrany přecházet jedině v případech přinucení, znamená to, že se předtím budeme pokoušet pokračovat v útoku — všemi dostupnými silami a prostředky a že k udržení potřebné převahy nad protivníkem, podmiňující účelnost a efektivnost našeho útoku, využijeme do krajnosti všech palebných možností, druhých sledů a záloh.

Jestliže vzdor tomu budeme nepřitelem přinucení přejít do obrany, budeme v převážné většině případů ve značné časové tísní v nejkritičtější době boje či operace, kdy nepřítel získává převahu, kdy jsme nuceni vzdát se útočné iniciativy a změnit své aktivní, útočné úkoly, za úkoly obranné.

Nepovažuji za nutné v tomto článku uvádět zkušenosti z druhé světové války, kdy na přípravu obrany měly svazky a svazy zpravidla nejen dny, ale i týdny. Je ovšem zřejmé, že tehdejší pojetí budování obrany (a především pojetí jejího ženížního budování) není realizovatelné v soudobých podmínkách, kdy na vybudování obrany (podle průměru cvičení posledních let) bude mít: pluk — 4 až 5 hodin, divize — 6 až 7 hodin a armáda — 10 až 12 hodin. Přitom útočící prvosledový pluk bude mít pro vynucený přechod

do obrany dobu často mnohem kratší, než 4 až 5 hodin...

I z obecného pohledu na otázku času při přechodu do obrany vyplývá nezbytnost nového pojetí budování a vedení soudobé obrany, pojetí, kterému by postálo minimum času k přechodu z útoku do obrany a které by zabezpečilo vedle okamžitého odporu při přechodu do obrany postupně narůstání tohoto odporu v hloubce obrany...

—☆—

Vedle těchto tří základních otázek soudobé obrany bude mít na náš rozbor velmi podstatný vliv fakt, že soudobá obrana musí především odpovídat svému základním předurčení — být účinnou protiakcí nepřátelskému útoku. Uznáváme-li oprávněně prioritu útoku před obranou, pak pro vytvoření způsobů přípravy a vedení soudobé obrany musí být určujícím kritériem i charakteristické rysy soudobého útočného boje a soudobých útočných operací.

Jistě nikdo z nás nepochybuje o objektivnosti těchto závěrů teorie ozbrojeného zápasu o útok:

- hlavním prostředkem k ničení nepřítelů budou jaderné zbraně;
- hlavní údernou silou pozemních sil v útoku budou tankové svazky;
- nejrychlejším prostředkem hlubokého manévru v soudobém útoku budou vzdušné výsadky;
- útok pozemních sil bude veden na směrech s mezerami mezi útočícími skupinami;
- mezery v sestavě nepřítelů budou využívány k úderům do boků a týlu jednotlivých prvků nepřátelské sestavy;
- útok bude rozvíjen ve vysokých tempech;
- v průběhu útočných operací bude poměrně často překládán směr hlavního úderu na směr, na němž se projevil úspěch;
- soudobý útok bude se vyznačovat častým střídáním forem a způsobů bojové činnosti útočících vojsk.

Mohl bych uvést další rysy soudobého útoku; není ovšem v rozsahových možnostech tohoto článku vyčerpát všechny. Jsem však přesvědčen, že uvedené závěry jsou podstatnými pro náš pokus formulace požadavků, jež ze závěrů teorie ozbrojeného zápasu o útok vyplývají pro soudobou obranu.

Dříve než přikročíme k formulaci požadavků, jež na soudobou obranu klade cha-

rakter soudobého ozbrojeného zápasu, přijmeme tedy jako objektivní závěr, že v soudobých podmínkách rozhodující formou vedení operace a boje je útok; obranu pro to použijeme jen z přímého či nepřímého přinucení nepřítelem.¹⁾

Vycházíme dále z úkolů, jež jsou soudobé obraně ukládány:

- zastavit a odrazit útok nepřítele, který je v převaze, a způsobit mu co největší ztráty;
- udržet důležité prostory či čáry;
- uspořít síly a prostředky na daném směru, aby se jich mohlo využít na jiném, důležitějším směru;
- získat potřebný čas;
- vytvořit příznivé podmínky pro přechod do útoku.

PŘECHOD DO OBRANY

Chceme-li zvýšit pravděpodobnost úspěchu obrany, musíme volit takové způsoby přechodu do obrany, které dovoli obránci ve zvýšené míře uplatnit iniciativu při volbě času a prostoru jejího zaujetí.

Záporné důsledky charakteristického rysu soudobé obrany jako „činnost z přinucení“ — musíme se pokusit paralyzovat; do obrany musíme přecházet včas, s určitým stupněm velitelského předvídání dalšího vývoje situace na bojišti. I pro obranu platí zásadní požadavek soudobého ozbrojeného zápasu — dosáhnout překvapení protivníka.

Na správném vyhodnocení možného dalšího vývoje situace a na včasném rozhodnutí k přechodu do obrany závisí i stupeň iniciativy ve výběru výhodného prostoru, či výhodných čar pro obranu. V některých případech bude pak možné získat výhodnější prostor k obraně dalším útokem, anebo, což bude častější, bude výhodné zaujmout obranu v hloubce své sestavy, pod zajištěním (krytem) vojsk v dotyku. Samozřejmě není možné vylučovat ani zaujetí obrany na dosažené čáře dotyku.

Zejména pak přechod do obrany v hloubce vlastní sestavy odpovídá podmínkám a charakteru soudobého boje.

¹⁾ Přímým donucením rozumíme přechod z útoku do obrany v případech, kdy v dané situaci není jiné řešení možné. Naproti tomu nepřímým donucením chápeme takové případy, kdy přechod do obrany na daném směru není nevyhnutelný, kdy bylo možno i nadále pokračovat v útoku, ale do obrany přechází se na základě situace na jiném směru, či bojišti (například z důvodů vyšetření sil k manévru na rozhodující směr).

Hlavní síly obráncovy jsou v takovém případě na určitou dobu vyváděny mimo dosah nepřátelského dělostřelectva a zpravidla i taktických raket. Podstatně je ztíženo zjišťování palebných prostředků obrany nepřátelským průzkumem a naopak vlastním průzkumem jsou poskytovány výhodnější podmínky (zejména i časové) k zjištění nepřátelských cílů a zejména útočnickových prostředků jaderného napadení.

Přechod do obrany s jejím zaujetím v hloubce dosavadní vlastní útočné sestavy pak poskytuje veliteli i možnost uspořádání vhodné obranné sestavy, především ale možnost vyčlenění potřebných druhých sledů a záloh.

PROTIJADERNOST SOUDOBÉ OBRANY

Oprávněnost vytyčení požadavku protijadernosti soudobé obrany je jistě mimo jakoukoliv diskusi; bohužel není totéž možné prohlásit o prostředcích, možnostech, způsobech a formách, jimiž tuto protijadernost chceme realizovat.

Protijadernou obranu vojsk můžeme zabezpečit různým způsobem, resp. kombinací různých způsobů:

- odhalováním a aktivním ničením nepřátelských prostředků jaderného napadení;

- vybavením vojsk prostředky OPZHN, především pak jejich vyzbrojení hermeticky uzavíratelnými tanky a obrněnými transportéry;

- účelným využitím ochranných vlastností terénu;

- ženijním vybudováním prostorů rozmístění vojsk;

- využitím pohybu, protijaderného manévru vojsk apod.

Při vynuceném přechodu do obrany bude mít obránce k vytvoření optimálních podmínek protijadernosti zpravidla jen možnost co nejvhodnějšího využití ochranných vlastností terénu a řešení vhodného manévru, včetně opatření k maskování a utajení závažných cílů.

I když vojska budou postupně provádět ženijní opatření a ničení nepřátelských zbraní hromadného ničení, bude pokračovat péčí všech velitelů a štábů, přece jen volba vhodného terénu pro obranu a odpovídající realizace účelného manévru jednotlivých prvků obranné sestavy budou vytvářet základní charakter protijadernosti dané obrany jak při přechodu k ní,

tak v období vedení obranného boje a obranné operace.

V teorii poziční obrany byla sice zásada protijaderného manévru formulována, v praxi však je daleko lépe možno sledit protijaderný manévry s pohybem manévrových forem obrany, než s „úporným držetím“ zaujatého rájónu poziční obrany.

OBRANA STATICKÁ NEBO DYNAMICKÁ?

Uvedli jsme hlavní charakteristické rysy soudobého útoku a mezi nimi — útok na směrech, útok s bezohledným pronikáním na tom směru, kde se projeví úspěch. Na takový směr bude útočník překládat svůj hlavní úder, na takový směr zmanévruje své druhé sledy a zálohy a na podporu dalšího rozvíjení úspěchu soustředí i úsilí své jaderné podpory.

Ničivost jaderných zbraní nutí rozptylovat bojové sestavy na větší prostory, vyhýbat se jakémukoliv soustředování sil a prostředků na malých prostorech, nebo na delší dobu; vyžaduje vyjadřovat úsilí především manévrem, a to jak palbou, tak i živou silou. Tento závěr je platný nejen pro útok, ale je plně závazný zejména pro obranu.

Vezmeme-li v úvahu časové a prostorové normy ničení jadernými zbraněmi, vidíme, že s použitím raketových nosičů má útočící nepřítel prakticky neomezenou možnost, aby v kterémkoliv okamžiku vyřadil jakýkoliv přesně fixovaný cíl, a tedy i jakýkoliv zjištěný objekt naší obrany.

Máme pak i v těchto podmínkách dogmaticky vyžadovat jediné statickou obranu, jediné tedy obranu poziční, to je „obložení a držení tohoto objektu do posledního muže“ — v daném případě do likvidace objektu i s obráncem nepřátelským jaderným úderem? Nebo bude reálnější rozpracovat, zvládnout a zakotvit v řádech i jiné varianty obrany a podle skutečné situace pak volit tu neefektivnější?

Statická, poziční obrana, zejména pak v operačním měřítku, ani zdaleka již nemůže vyhovovat všem obranným situacím, jež budeme nuceni v případném válečném konfliktu řešit. Soudobé pojetí obrany musí dát možnost proti útoku na směrech postavit obranu těchto směrů, proti manévru v útoku použít manévru v obraně včetně manévru do hloubky vlastní obrany a tak proti dynamickému útoku postavit dynamickou obranu.

VYUŽITÍ TERÉNU A ŽENIJNÍ ÚPRAVA TERÉNU

Při posuzování možností ženijní úpravy terénu v obraně je jedním z nejzávažnějších faktorů — čas; pro vynucený přechod do obrany pak nedostatek času je charakteristickým rysem...

Proto maximální využití přirozených ochranných vlastností terénu je pro obranu kategorickým požadavkem, na jehož splnění přímo závisí odolnost obrany již v prvních okamžicích jejího vedení. Přitom je nutné využít jak obranných vlastností výhodných terénních čar a prostorů, tak ochranných vlastností terénu ve smyslu ochrany proti zbraním hromadného ničení ve smyslu protivníkovém.

Ženijní úpravy terénu budou diktovány úkolem, ale limitovány časem. Význam ženijní úpravy terénu, byť i velmi vhodně zvoleného, je natolik závažný, že bude nutné daného minima času využít co nejefektivněji a volit proto takové formy, metody a prostředky ženijních prací, které maximální využití daného času dovolí a umožní. Domníváme se, že v současné době jde především o rozpracování a

materiální zabezpečení budování obrany pomocí trhavin, i když není možné podceňovat možnosti moderní strojové techniky v hloubce obrany a přídatné ženijní techniky k tankům a transportérům i v bezprostřední blízkosti čáry dotyku.

Z hlediska protitankové obrany je nezbytné, vedle účinných protitankových zbraní, účelně využívat všech druhů překážek: z uměle budovaných jsou to především protitanková minová pole a v měřítku operačním i jaderné fugasy a jaderná minová pole.

Pokud se týče možností vlastního pohybu v bráněném prostoru, je nezbytné plně využít komunikační systém, vhodně doplněný vytyčenými a popřípadě i ženijně upravenými doplňkovými cestami pro realizaci všech plánovaných i neplánovaných manévru sil a prostředků obránce.

Nedostatek času při vynuceném přechodu do obrany neúprosně určuje, že odolnost obrany bude záviset převážně na stupni využití přirozených obranných a ochranných vlastností terénu a že umělá ženijní úprava ve většině případů bude ji doplňovat a vylepšovat...

Z á v ě r

K splnění obranného úkolu musí naše řády poskytovat veliteli potřebnou volnost řešení, zejména pak i ve volbě nezbytného manévru — a to jak palbou, tak i živou silou — a jak k frontě, či podél fronty, tak i do hloubky vlastní obranné sestavy.

Vedle poziční obrany, která jako převážně statická forma je a i nadále zůstane jednou z možných forem řešení obranného úkolu, zejména na nejnižších stupních, existují i různé formy „dynamické obrany“, které v řadě případů a zejména na operačním stupni daleko objektivněji vystihují a využívají možnosti a vlastností soudobých zbraní a vojsk a velmi často i daleko reálněji zabezpečují splnění daného obranného úkolu.

Naše řády ve svých obecných ustanoveních správně formulují charakter soudobé obrany, avšak svým podrobným rozvedením jediné poziční obrany prakticky zásadně omezují možnost realizace správných, obecně deklarovaných zásad soudobé obrany.

Je proto třeba uvítat snahu všech našich praktických i teoretických odborníků, kteří přispívají k dalšímu prohlubování poznání naší teorie o soudobé obraně, ať již ve vědecké práci, nebo na úrovni publicisticky podávaných námětů.

Ovšem teorie obecně a teorie o obraně (v našem případě) zvlášť, musí kvalitou svého poznání získat si takovou autoritu, aby svými objektivními závěry dokázala proniknout i do „doktrinárních“ závěrů našich řádů.